

Yayo Herrero: «Les xarxes d'autoorganització les veig com una estratègia d'autodefensa»

Entrevista a Yayo Herrero, antropòloga, educadora social i enginyera tècnica agrícola, una veu potent del feminisme i l'ecologisme | Convidada a Osona en motiu de la fira alTERna't i el certamen literari El Porc del Demà, defensa que cal pensar altres formes de produir, consumir, treballar i protegir la gent

Yayo Herrero: «El pes gros del confinament s'ha gestionat dins les cases. I molt menys visibles que els serveis públics van ser les mestresses de casa» | Aleix Auber

Yayo Herrero és una comunicadora precisa, una persona que s'esforça per ser compresa, propera. Predica amb l'enfocament de la sostenibilitat de la vida, perquè, admet, funciona fins i tot en ambients 'hostils' ideològicament: «Qui et pot negar que a l'extrem depenem de la natura i dels vincles i el treball que altres persones fan per a nosaltres?». En el context de la pandèmia de la Covid-19, denuncia la invisibilització de les 'mestresses de casa' i proposa que les xarxes de suport mutu cristal·litzin en institucions. En l'entrevista, reflexiona sobre estratègies socials, polítiques i educatives per combatre el sistema econòmic capitalista, sense oblidar que la seva és només una mirada situada.

El concurs literari El Porc del Demà ha posat el focus en els impactes de la indústria càrnia catalana. A Osona, per exemple, existeix un macro-escorxador, Patel, on es maten 7.000 porcs a diari i que depèn del grup Vall Companys

(<https://www.elsetembre.cat/noticia/890/qui-gegant-agroindustria-grup-defensa-ter-portat-fiscalia>) . Amb quines eines es pot fer front als grans grups, que es mouen en les dinàmiques del sistema alimentari global?

Una línia de treball és la de pressionar per canviar la política gran. El desequilibri de poder no ve pel fet que les empreses tinguin un gran diner, sinó perquè es mouen en un marc polític normatiu i legislatiu que els deixa fer. Es diu que el poder econòmic ha passat per sobre del poder polític, però crec que cal matisar força. Per poder permetre el neoliberalisme, ha calgut regular quasi tots els aspectes de la vida. Crec que el paper dels sindicats és fonamental, dels moviments ecologistes, feministes i d'un moviment municipalista que ha de fer aliances amb aquests moviments. Però la realitat mostra que els avenços són escassos, i per això hi ha una altra línia que no és contradictòria, que és l'autoorganització des de baix, el treball de formigueta de pedagogia popular, els grups de consum, cooperatives, xarxes de suport a gent que produeix d'una manera alternativa. Les xarxes d'autoorganització les veig com una estratègia d'autodefensa. Si en un moment determinat no som capaços de generar moviments grans, les persones que estan organitzades sí que han de pensar en com establir estratègies d'autodefensa col·lectiva per poder produir, consumir, treballar i protegir la gent d'una altra manera.

Convidada a Osona en motiu de la fira aTERna't i el certamen literari El Porc del Demà, defensa que cal pensar altres formes de produir, consumir, treballar i protegir la gent Foto: Aleix Auber

Davant dels estralls causats pel capitalisme, dius que falta que es connectin les causes estructurals dels fenòmens. Sent l'aigua quelcom tan essencial, per què la contaminació per les dejeccions dels porcs, 'els purins', no es considera un problema de primer ordre?

Hi ha una qüestió cultural bàsica, la pèrdua de la sensació d'ecodependència. Es mira la terra des de fora, com si flotéssim, i això passa també amb l'aigua, l'aire, etc. I a més, hi ha una religió tecnològica que fixa, amb un treball deliberat, la idea que tot serà possible de resoldre, fins i tot els

problemes generats per la pròpia tecnologia. Per molta gent, sobretot en espais urbans, que està acostumada a obrir l'aixeta i poder beure l'aigua que en surt, el problema de contaminació és absolutament invisible, i també com ens fa emmalaltir. En prenem consciència quan arriba una pandèmia i mata gent. Aquesta sensació que per sobre de necessitar aigua i aire nets o aliments no contaminats necessitem diners és tremendament perversa, perquè al final acabem entenent que l'interès de Patel és el mateix que l'interès general. L'engreix dels beneficis del capital és condició necessària perquè les persones puguin tenir una bona vida, una perversió que t'obliga a tragar un munt de coses. Les lluites obreres reclamaven originàriament salut en el lloc de treball. Com deia Karl Polanyi en *La gran transformació*, es produeix una mutació i es comença a negociar col·lectivament salut per plusos: «Estic disposat a emmalaltir però paga'm la malaltia». És un canvi antropològic que mostra a què es dóna valor i a què no. Un fet que es produeix per la desposseïció dels mitjans de producció.

«Aquesta sensació que per sobre de necessitar aigua i aire nets o aliments no contaminats necessitem diners és tremendament perversa»

Com a alternativa, proposes pensar el treball d'una altra manera. Tu mateixa estàs en una cooperativa, en la qual compartiu una mateixa visió del temps i els diners. Creus que aquest tipus d'economia continua sent petita globalment?

Sí. Jo que aspiro a que sigui 'l'economia', sí que em sembla que encara és una cosa petita, tot i que crec que hi ha alguns llocs on ha augmentat. A gran escala, és molt important la política pública. Les persones que formem part de l'economia social i solidària a vegades som militants i hi ha el risc que a vegades ens autoexplorem perquè els projectes surtin endavant. Necessitem generar una economia social i solidària que no requereixi ciutadania heroica per tirar-la endavant. Aquesta economia es convertirà en una alternativa quan persones que no tenen perquè dedicar una part de la seva vida a l'activisme siguin capaces d'obtenir els seus mitjans de vida allà. Sí que és important tenir en compte, i més amb la crisi ecològica, que seria una economia que tindria una part del salari centrat en el salari econòmic i tindria altres formes de retribuir, en com resoldre el problema de l'habitatge, de l'energia, d'accés a un determinat tipus d'aliments. Per això parlem d'una economia integral. Necessitem intensificar les aliances i ampliar camps. L'economia social i solidària ha tingut una força important en el sector primari i en el sector cultural, però hi ha molts sectors als quals cal arribar, com són la fontaneria, el transport, que són bàsics per la vida.

«Necessitem generar una economia social i solidària que no requereixi ciutadania heroica per tirar-la endavant»

La pandèmia de la Covid-19 ha evidenciat el conflicte entre el capital i la vida, com assenyalas al pròleg del llibre *Epidemiocràcia* (Capitán Swing, 2020). Les feines de cures, feminitzades i racialitzades, s'han visibilitzat de cop. Com aprofitar aquest moment? O creus que ja s'han ressituat les forces vinculades al capital?

Les cures estan en pugna. Durant el confinament, es va valorar la infermera, la metge, la persona que neteja l'hospital, la que cuida la gent gran... Molt menys visibles que els serveis públics van ser les mestresses de casa. I el pes gros del confinament s'ha gestionat dins les cases. La malaltia, el confinament, la desinfecció, el tractar els infants s'ha fet dins les cases i van ser les dones, com conclou un estudi preliminar de la Facultat d'Econòmiques de Universitat València fet a partir d'entrevistes. I això ha remogut molta gent. També és cert que hi ha una ofensiva en dues línies. L'una són els 'balcons linxadors des de l'odi', la culpabilització, la policia ciutadana que suposa un risc especialment en un moment en què els neofeixismes i les ultradretes estan creixent. De l'altra, la pròpia reacció del poder polític i econòmic que intenta recuperar el control amb el missatge de «Tranquils, que ja estem nosaltres per resoldre-ho, no feu res». Per a mi la pregunta és com fer que totes les xarxes de suport mutu i d'agraïment i visibilització dels treballs essencials cristal·litzi i també es converteixin en institució. I per entendre el moment crec que cal anar enrere. Per mi l'expressió de solidaritat prové del 15M, del que va passar després als barris, a Catalunya probablement amb els CDRs i amb l'1-O, a Madrid el que va permetre articular Ahora Madrid, encara que patíssim després una gran decepció generalitzada.

«El pes gros del confinament s'ha gestionat dins les cases. I molt menys visibles que els serveis públics van ser les mestresses de casa»

Quan parlem de cures algunes autores com ara Mari Luz Esteban alerten del sobredimensionament i sentimentalització de l'expressió. O amb la paraula 'vida' fins i tot també passa. Com creus que es pot evitar aquest fenomen en el discurs?

Em ve el biaix d'haver-me format políticament al voltant de mirades de fons marxistes heterodoxes. La mirada material sobre la vida em sembla clau. Per mi el tema de les cures no és ni una qüestió ni mística ni sentimental, per molt que les cures i el treball remunerat en l'espai mercantil impliquin sentiments, emocions i qüestions materials. Quan parlo de crisi de cures, em refereixo a una crisi de reproducció quotidiana de la vida. Hi ha persones que no poden tenir garantits drets o necessitats bàsiques. Soc molt obsessiva amb la precisió. Quan parlem de posar la vida al centre parlem de construir polítiques, economies i cultures que de forma coordinada estiguin orientades a aconseguir que tothom pugui garantir les seves condicions d'existència amb dignitat. Pot haver persones que mistifiquin les cures, jo respecto profundament als grups de lactància natural, de collit, encara que jo no hagi escollit criar així. Crec que les persones han de tenir dret a triar els models de criança. Sabent que les emocions estan implicades, no crec que hi hagi una qualificació moral per dir que el treball de cures és millor que una altra feina. M'agrada molt l'ecofeminista Mary Mellor, que assenyala el treball de cures és també treball i que donar de mamar també pot ser una feina, que no és ni pagada, que la pots fer amb més o menys gust, igual que fas altres feines remunerades.

Yayo Herrero: «Necessitem generar una economia social i solidària que no requereixi ciutadania heroica per tirar-la endavant» Foto: Aleix Auber

Podem dir que el moviment ecologista a nivell estatal ha incorporat aquesta preocupació per la interdependència i l'ecodependència? I per a la justícia social?

Hi ha plantejaments ecologistes que no tenen una bona dimensió de classe, i n'hi ha que les idees d'interdependència i ecodependència tampoc les tenen excessivament clares. Es plategen salvar les balenes, els ànecs o el planeta com si estiguessin salvant un objecte extern a ells. La dimensió de 'jo no aspiro a salvar un planeta que es salva sol, que em transcendeix per tot arreu i per al qual jo no soc imprescindible'. Parlem de com generar formes de vida justes, des de tots els eixos de dominació, que puguin ser compatibles amb el planeta en el que es desenvolupen. Altres moviments sí que ho tenen en compte i cada vegada més persones fan la reflexió estructural. Fins i tot les mirades decreixentistes, enteses no com a projecte tipus San Francisco de viure amb senzillesa, sinó d'assumir que el decreixement no és una opció, és una dada, i cal pensar com ho fem perquè no sigui feixista ni terrible per a moltes persones. I si no mirem el decreixement des d'un punt de vista material, aleshores cal posar-li un cognom: decreixement just.

Ens falta preguntar-te sobre educació. Comentas a *Petróleo* (Arcàdia, 2018) que el sistema econòmic actual, en la mirada occidental, ha alimentat dicotomies jerarquizants que es basen en pensadors de fa vint segles (cultura sobre natura, raó sobre emoció, ciència sobre sabers tradicionals, públic sobre domèstic). Com pensar en una educació lliure d'aquests patrons?

La cultura occidental ha elaborat el seu propi relat de com se sosté la vida humana, sobre el treball de les dones, sobre la naturalesa, sobre els territoris, sobre altres espècies i sobre els subjectes esclavitzats o colonitzats. Així se sosté la vida humana, concebut com a subjecte universal el subjecte encarnat en cossos d'homes i també en cossos de dones. Per mi, l'essència del patriarcat, com diu Almudena Hernando, és haver alimentat la fantasia de la

individualitat, la il·lusió que es pot viure individualment desconnectat i a partir d'haver d'alimentat el desig d'una falsa triple emancipació: emancipats de la naturalesa i els seus límits, del nostre propi cos (perquè hi ha altres persones que el cuiden) i emancipats de la resta de les persones, dels vincles i les relacions. En la meua experiència m'he adonat que l'enfocament de la sostenibilitat de la vida és tan potent perquè pedagògicament s'entén molt bé. Fins i tot en entorns molt hostils ningú et nega que en l'extrem depenem de la natura i que depenem dels vincles i els treballs que altres persones fan per a nosaltres, a vegades fins i tot t'ho reconeixen de mal grat i amb dolor.

Yayo Herrero, antropòloga, educadora social i enginyera tècnica agrícola, una veu potent del feminisme i l'ecologisme Foto: Aleix Auber

A tot arreu funciona aquest enfocament? Tu mateixa parles que en altres llocs prefereixen altres denominacions a l'ecofeminisme.

La cultura occidental concep una forma de ciència universal que no és més que el coneixement situat d'un determinat lloc, i que un poder colonial l'ha erigit com a coneixement universal. Soc heterosexual, soc dona, visc en un país occidental del Sud d'Europa, que és la perifèria de l'Europa rica, he viscut la major part de la meua vida en una societat urbana i parlo des d'allà. I no pretenc que el relat pugui ser universal. Quan arribo a l'Amèrica Llatina, em trobo a dones com ara Silvia Ribera Cusicanqui, Lolita Chávez o Francia Márquez, que procedeixen d'altres cosmovisions, i elles no necessiten recompondre els llaços amb la natura perquè mai els van perdre, no necessiten denominar-ne ecologia, perquè l'objecte 'natura' per a elles és un objecte colonial. Mai no van tenir una natura externa de la qual haguessin d'alliberar-se o emancipar-se. Jo sé perfectament que les claus que faig servir aquí probablement no serveixin, però aspiro a que dialoguin amb respecte i a veure si es poden nodrir mútuament. La colònia, el primer que va fer, va ser colonitzar interiorment. Aquí també el capitalisme es va obrir pas a sang i foc contra coneixements de la pagesia, les cultures dels pobles, la cultura de les pròpies dones. Les mirades

anticolonials de les germanes de Llatinoamèrica, però també d'Àfrica, t'ajuden en primer lloc a revisar-te a tu mateixa i a descobrir la racista que portes dins, la masclista incorporada, i tractar de treballar-t'ho i treure-t'ho; t'ho treus dolorosament, perquè la gent que estem actives no ens agrada que ens diguin racistes, però és veritat que t'has de deixar interpel·lar. I després aprendre d'aquestes mirades per alliberar el propi colonialisme interior. Les dones llatinoamericanes que estan articulades a la Red contra el Patriarcado y el Extractivismo parlen de feminismes territorials, parlen de feminismes comunitaris, algunes ni tan sols volen anomenar-se feministes, com passa aquí també. A vegades presentar-me com a ecofeminista em grinyola. M'agradaria no haver d'anar amb el qualificatiu però crec que s'ha de ser precís amb les paraules i les paraules també són funcionals als moments històrics i als contextos. Si crec que utilitzar la paraula decreixement em perjudica, prefereixo explicar el concepte però no usar-la. Si crec, ara en un moment de cerca de moltes persones, que el plantejament ecofeminista pot obrir l'escolta, doncs l'usaré.

Fins que el terme ecofeminisme se superi?

Efectivament. Però em sembla important, incansablement, aterrar a què t'estàs referint. L'expressió *posar la vida al centre* la fa servir molta gent i es refereix a tot. Es banalitza, hi ha qui ho diu com a sinònim de vull fer una migdiada. Però que s'emprin aquestes expressions són petits triomfs. Que en termes de capitalisme verd es parli de canvi climàtic vol dir haver passat per sobre del negacionisme. Però hi ha uns altres riscos.

T'apassiona llegir. Què ens recomanaries per tancar l'entrevista?

Em va encantar *Canto jo i la muntanya balla* (<https://www.elsetembre.cat/noticia/789/irene-sola-encara-capa-cobreix-territori-magia-literatura-histories-inventades>) (Anagrama, 2019), d'Irene Solà, i la novel·la d'Aby Andrews *Naturaleza es nombre de mujer*. D'assaig recomanaria *Ser o no ser* (un cuerpo), de Santiago Alba Rico.